

Практическо обучение на открито – дейност в малки селски общности

Познавателният опит на децата трябва да включва:

1. **участие** в гражданското общество, за да могат децата да имат положителен принос за културното развитие и социалния напредък.
2. **изучаване** на света на природата, за да се развива у децата разбиране на необходимостта от опазването ѝ чрез собствения им опит, а не чрез научаване за тези неща от образователни формули или от изявленията на природозащитни организации.

Увод

Разработеният от "Еквилибриум" наръчник за практическо обучение се основава на изпълнението на един проект, в който част от работата бе осъществена в селски райони на страната. Помагалото включва раздел с подробни съвети за безопасност за хората, които работят с деца и младежи на открито. Ето защо ние го препоръчваме като полезно четиво за учители и хора, работещи с младежи, които възнамеряват да водят групи извън големия град.

Това кратко ръководство пояснява как да се работи в или близо до малки селски общности, без да се влияе отрицателно на тяхното ежедневие. Авторът му е заклет пътешественик, работил в селска среда в няколко различни страни и придобил познания за това как да опазваме тези затворени, крехки общности непокътнати. Тъй като е британски гражданин, той е запознат и с един специален документ, наречен Провинциален кодекс, който се прилага в Обединеното кралство с цел насърчаване на хората да уважават както природата, така и селския бит.

Минимално въздействие върху общността

- Превозни средства, движещи се с висока скорост по тесни селски пътища, могат да бъдат не само неприятни, но и опасни за местните хора, за добитъка и за дивите животни. Карайте бавно. Бъдете нащрек, когато приближавате пресечка с лоша видимост и когато карате по пътища с променлив релеф, тъй като може да има скрити препятствия в ниското. Карайте особено внимателно в близост до села и в райони, където може изненадващо на пътя да се появят деца, домашни или диви животни. В селата има много възрастни хора, които се движат бавно и често недочуват. Освен това, селските деца може би не са свикнали с движение на коли по улицата – затова бъдете нащрек!
- Помислили ли сте къде ще оставите превозното си средство, за да бъде едновременно в безопасност и да не се набива на очи? Зачитайте нуждите и навиците на местните хора – например, не запречвайте порти или други входове. Не пречете на движението по тесни пътища. Паркирайте на известно разстояние от стопански дворове, където може да маневрират големи комбайни, трактори или камиони. Не забравяйте, че животните трябва да се придвижват от едно място на друго. Струва си да се провери предварително в местната община или да се попита кмета дали има някое подходящо място за паркиране за известен период от време.
- Отговорни сте както за вашата собствена безопасност, така и за безопасността на групата, която водите. Несправедливо и неоправдано е да карате хората от местната общност да променят ежедневието си или да изоставят важни за тях дейности заради вашата група. Когато става въпрос за животни и машини, обикновено е немислимо да очаквате работниците да спрат работата си, за да ви направят път. Добре е да проверите преди да тръгнете от къщи дали там, където отивате, не започва някаква важна работа.
- Ако се натъкнете на неочаквано препятствие (напр. животни на пътя или автомобили на горското, които блокират пътеката), помислете дали да не заобиколите малко или изпратете напред някого, на когото можете да разчитате, да провери каква е възможността за безопасно преминаване. Най-общо, стойте далеч от пътя на добитъка, когато го събират или водят, и следвайте указанията на пастира. Внимавайте за кучета-пазачи около добитъка. Хората, които управляват машини или превозни средства, може да не ви чуят, като идвате, затова е най-добре да не влизате в зона с ограничен достъп или в “неудобно” място, където работят машини, а групата трябва да се приближи прекалено много.

- Едва ли има много звуци, които са по-приятни за слуха от детския смях, но силният или продължителен шум дразни както хората, така и животните. Най-добре е шумни игри да се играят далеч от къщите, от местата, където се работи, и от оборите.
- България е прословута с гостоприемството на хората по селата и те често се стремят да угаждат по всякакъв начин на гостите. Почти неизбежно стилът на гостоприемството се различава от този, с който са свикнали градските деца. Важно е те да отвързват с внимание и любезност на предложения, които могат да им се сторят простички и непривлекателни в първия момент. Добра идея е децата да носят малки подаръчета (може би сувенирчета от своя град), които да дават на своите домакини.
- Непременно канете местните деца, които срещате, да се присъединят към забавленията и игрите, но уважавайте тяхното нежелание и свенливост, както и закрилническото отношение на техните родители, баби и дядовци.
- Не всички селяни са непременно от българското мнозинство, а дори и при българите регионалните диалекти са различни. Може да се окаже трудно да разберете какво ви казва местен човек – проявете търпение и любезност.
- В някои по-отдалечени райони гражданите може да се натъкнат на поведение, което изглежда странно, особено при възрастни хора или хора, които живеят сами. Светът би бил едно тъжно и скучно място без човешкото многообразие и разликите в културите и отношенията. Смейте се заедно с хората, не се смейте на тях!
- Като се движи из селото, групата минава близо до домовете на хората. Участниците в групата виждат отворени дворове, а могат да хвърлят поглед и през прозорци или отворени врати. Чудесно е, когато пътешестваш с любопитство, но трябва да се уважава личното пространство на непознатите. Фотоапаратите трябва да се използват дискретно и да се снима, без това по някакъв начин да притеснява околните.
- Групата ще се натъква на всякакви неща в една селска общност, и често тяхното място или разположение едно спрямо друго може да изглежда хаотично или безцелно. Може да изглеждат изхвърлени. Може да ви се струват без стойност. Не винаги е безопасно да правите такива

предположения. Като най-общо правило, не пипайте нищо.

- Има много начини да се подпомогне селската икономика - например, доколкото е възможно, купувайте провизиите си от местните търговци или направо от производителите, използвайте местни водачи, артисти, музиканти и майстори за вашите групови дейности и използвайте местни възможности за настаняване.
- Възпирайте всякакво необмислено поведение и напомняйте на децата да гледат къде стъпват, когато се намират на по-високо място в сравнение с други членове на групата. Много лесно се откъртват камъни, които падат върху идващите отзад. Същото правило важи и при близост до водни басейни или слизане по стръмно.

Минимално въздействие върху животните и природата

- Боклуците и останките от храна са не само грозна гледка. Те могат да бъдат изключително опасни както за дивите, така и за домашните животни и могат да разнасят зарази - ето защо се запасявайте с найлонови торбички за боклука и го изхвърляйте на определени за това места. Много села вече имат специални контейнери за боклук, но в някои райони изхвърлянето на смет все още е проблем. Ако не сте сигурни къде или как да изхвърлите боклука си, по-добре го носете със себе си.
- Никога не хранете животните с остатъци или отпадъци от пикник. Противно на общоприетото вярване, повечето животни не подминават инстинктивно храна, която не е подходяща за тях.
- Пазете непокътната хармонията на природата и не позволявайте на децата да откъртват камъни или да чупят клони на дървета и да късат растения. Те са убежище и храна за много животни. Приятно е да се берат цветя или клонки, особено ако са в изобилие, но това може да се отрази върху процеса на възстановяване в природата и затова не трябва да се позволява. Помнете, че шумата по земята в гората или тревата по хълма са и жизнена среда и това, което ви изглежда маловажно, може да е от жизнено значение за някое по-малко от вас същество.
- Когато запитали Джордж Малори защо е изкачил Еверест, той отвърнал: "Защото го има." Децата се катерят по скали и дървета, *защото ги има*. Такива лудории изискват строг контрол не само заради безопасността на

катерачите. Старайте се да не вредите на нищо, било то скала или дърво. Не забравяйте навиците на птиците и животните: гнездене, криене, припичане на слънце и т.н.

- Домашните животни могат да са непредсказуеми, ако ги доближите твърде много, а тяхната тромавост може да доведе до нараняване. Най-добре е да стоите по-настри. Понякога в селата има съвсем скоро родени животни, но е по-добре да не се доближавате прекалено много до тях без изричното съгласие на стопаните им. Освен това, не забравяйте, че и най-сладкото мъниче може да има някой голям и агресивен родител наблизо. Неопитни хора не трябва в никакъв случай да се доближават до диви животни, независимо, че могат да изглеждат симпатични, наранени или в беда.
- Старайте се да не преминавате през обработваеми площи или през места, които са оставени за възстановяване. При всяка възможност вървете по пътека. Когато е мокро, човек се изкушава да се отклони от пътеката, за да избегне локва или кал. Вие не го правете. Облеклото и обувките лесно се чистят и сушат. Но разширяването на пътеките и наличието на прекалено много пътеки могат да доведат до тежки и трайни вреди върху естествения пейзаж.
- Винаги, когато е възможно, минавайте през врати или прелези. Катеренето по стени, плетове и огради може да ги повреди и да увеличи опасността животните да могат да отиват там, където ще причинят вреди или неприятности.
- Не разхищавайте и не замърсявайте водата. Ако сте напълнили бутилка с вода от извор или от чешма и не ви се носи обратно вкъщи, намерете начин да я използвате. Не изхвърляйте плодове, ядки или други неща за ядене, които сте си набрали.
- Желанието за забавление не оправдава паленето на огън в природата. Това трябва да се прави само ако няма къде другаде да сготвите или да се стоплите. Много от направените напоследък еко-маршрути имат обозначени места за пикник с изградено място за палене на огън – използвайте ги с подобаващо внимание и грижа. Никога не кършете клони от дърветата (дори и такива, които изглеждат изсъхнали) – използвайте само падналите на земята. Огънят трябва да се наблюдава през цялото време и да се изостави само след като е напълно загасен. Винаги внимавайте с кибрита и цигарите.

- Внимавайте да не повреждате старинни останки и други исторически обекти. Много хора не могат да се въздържат от безразборно разглеждане. Придържайте се към обозначения път и не се катерете по камъните.

- "Скриването в храстите" в отговор на естествени нужди може да е неизбежно. Но винаги когато е възможно, използвайте за тази цел някоя естествена дупка или цепнатина между скални блокове.